

L'ermelin u la mustaila gronda ha la vart sura dal corp brina ed ina gula ed in venter alv. El viva en territoris, defenda en il territori da sgol però mo il gnieu.

FOTO MUSEUM DA LA NATIRA DAL GRISCHUN

Carmuns fan lur gnieu sut muschnas e tscheps, en mantuns da laina ed en mirs vegls, però er en taunas dad auters ruiders e mintgatant perfin en clavads ed en stallas.

FOTO MUSEUM DA LA NATIRA DAL GRISCHUN

Ils animals da rapina indigens ils pli pitschens

L'ermelin e la mustaila – dus nanins sumegliants

DA HEINI HOFMANN

■ **Las duas spezias miniaturas dals mustailids indigens, l'ermelin u la mustaila gronda e la mustaila u la mustaila pitschna en ils animals da rapina indigens ils pli pitschens. Ma era sche quests cobolds existan dapertut s'accorsch'ins dad els mo darar – pervia da lur maniera da viver dascusa.** Per quest motiv èsi era difficil d'als differenziar, surtut perquai ch'els èn praticamain tuttina gronds. L'ermelin ch'è in pau pli grond daventa pli e pli pitschen, pli lunsch en il sid ch'el è dachasa e la mustaila daventa adina pli gronda. Pervia da quai pon ils animals mintgatant esser medem gronds. En ils pajais da las Alps chatt'ins ils animals fin ad in'ateutza da 3000 meters.

Colur da camuffar e gianellas

Lur signalement curtamain: La vart sura dal corp da l'ermelin è brin clera fin cotschnent brina, entant che la gula ed il venter èn da colur alva fin melnenta. Il penel da la cua nair è tipic. Mo quel na sa colurescha betg cura che l'animal daventa alv l'enviern (quai succeda però mo sche las cundiziuns èn propi invernalas).

Il pail d'enviern alv da l'ermelin serva sco colur da camuffar, il penel da la cua resta però adina nair. Ils chavels d'enviern lungs vi da la planta-pe paran dad esser gianellas.

FOTO SCHWEIZER JÄGER

Il particular dal pail d'enviern n'è betg mo la colur da camuffar, mabain era chavels pli lungs e gross ch'èn visibels surtut vi da las toppas. Ils chavels d'enviern surpassan la planta-pe e paran dad esser gianellas.

La colur da la mustaila è sumeglianta a quella da l'ermelin: Il dies è brin cler e la gula ed il venter èn alvs. La cua è però totalmain cotschen brinenta, senza il penel nair. Persuenter ha la mustaila sut ils dus anguls da la bucca in flatg brin che manca tar ses parent, l'ermelin. La mustaila po dal reminent era sa colurar alv, ella fa quai però mo en regions en il nord u propi autas. En la Svizra bassa ha quai pia per consequenza che las mustailas alvas ch'ins scuntra l'enviern èn atgnamain ermelins.

Cuvrida totala en il sutterren

L'ermelin e la mustaila èn nunpretensius areguard lur biotop: champs, prads, saivs vivas, curtins da pumera ed urs dal guaud plaschan ad els, simplamain betg guauds spess. L'ermelin preferescha las parts da la riva da curs d'aua, da lais e da puzs sco abitadi ideal e revier da chatscha adattà. Sco nudader perfetg n'ha el betg tema da la proximitad a l'aua.

La mustaila ha perfin tscherni la cuvrida totala: il sutterren. Cunquai ch'ella è uschè pitschna po ella utilisar ils passadis chavads da ruiders – sco protecziun, per ir a chatscha e perfin per sia reproducziun. Mustailas pon uschia schizunt abitar en areals monotons sco culturas cultivadas intensivamain nua che las chaglias che pussibiliteschan in refugì creschan per terra.

Carmuns n'èn ni animals dal di ni animals da la notg, els èn plitost omadus: La stad èn els activs surtut durant il di e l'enviern per gronda part durant la notg. Els fan lur gnieu, ch'è pulstrà cun erva, feglia, chavels e plimas d'animals da preda, sut muschnas e tscheps, en mantuns da laina, en mirs vegls, en taunas da ruiders e – l'enviern – perfin en la vischinanza dals umans, en clavads ed en stallas. Durant la stagiun freida reduceschan els rigurusamain lur activitad e passentan fin 23 uras il di en lur gnieu d'enviern.

Cura che mammas daventan furias

Sco tut las fiernas, atgnamain sco tut ils carnivors, abiteschan er ils carmuns en territoris. En in territori da sgol da paucas fin bieras hectaras betg defendì e che po cruschar cun il territori da members d'ina spezia estra van ils cobolds svelts adina sin esploraziun e sin tschertga da vivondas. Els marcheschan lur revier a la

moda da fiernas cun urin, excrements e secrets da las glandas anales che savuran sco mustgat.

Entaifer il territori da sgol defendan els mo il gnieu ed ils conturns pli manivels. Quai persuenter tant pli intensiv. Quai è il lieu nua ch'els animals tschertgan la quietezza e la segirezza e nua ch'els vulan trair si lur pitschens senza disturbi. Cura ch'ì sa tracta da defender ils animals giuvens n'enconuschan las mammas-carmuns nagins cunfins. Agressivamain spaventan ellas mintga infractur, perfin umans. Lur cumportament chaprizius vers inimis vegn pervia da quai qualificat da maniera persunifitgada savens sco «curaschus» ed «impertinent».

Femellas prematuras, mastgels retardads

L'ermelin e la mustaila sa differenzieschan fitg areguard lur reproducziun. Il temp da copulaziun da l'ermelin dura dals mais matg fin fanadur. Els ovs fructifitgads fan però suenter paucs dis da svilup ina pausa da plirs mais e s'ignivan pir la proxima primavera (mars/avrigl) en la paraid da la madra. Els sa sviluppan durant quatter emnas a fetus che naschan lura l'avrigl/mai. I dat trais fin dusesch pitschens pro tratga.

Sco pitschnins tschorvs che han in flom alv, ina lunghezza da 5 centimeters e paisan mo trais grams naschan ils ermelins giuvens. Lur egliets s'avran cun 34 dis. A partir da la quarta emna da la vita cumenzan els gia a magliar charn sper baiver il latg-mamma.

Sco tut ils uffants da fiernas giogan ils ermelins giuvens bunamain adina cun lur mamma ed in cun l'auter, sa stiran, giogan a tschiffar ed emprendan uschia a smanatschar ed a chatschar. Gia cun trais mais bandunan els lur mamma. Strusch da crair: Las femellas èn lura gia sexualmain madiras, ils mastgels ch'èn retardads pir la stad proxima.

Curta vita, blers inimis

En la vita da la mustaila è blier auter che tar l'ermelin. Ses temp da copulaziun è durant ils mais mars fin matg, po però era succeder l'entir onn. I na dat nagina pausa da svilup da l'embrio ed il temp da purtanza betg prolungà dura mo circa tschintg emnas. Cuntrari a l'ermelin po la mustaila far duas giadas l'onn pitschens. Quai è, precis sco il dumber da pitschens pro tratga (trais fin ovg), dependent dal dumber actual da mieurs champestras.

Las giuvnas mustailas sa sviluppan pli spert che ils ermelins: Cun 23 dis s'avran lur egliets, anc avant la dieschavla emna

daventan ellas independentas ed omaduas schlattinas èn – sch'ellas naschan la primavera – sexualmain madiras gia il medem onn.

La vegliadetgna media dals carmuns en la natira è fitg limitada e munta mo a circa dusesch mais. Singuls animals pon dentant cuntanscher ina vegliadetgna da fin sis onns. Ultra da quai èn ermelins e mustailas la vivonda d'animals da rapina pli gronds (vulp, giat da chasa) e d'utschels da rapina (evla, girun da mieurs, piv e tschuetta velada). L'inimi principal dals pitschens cobolds è però l'uman, surtut indirectamain pervia dal traffic, d'estgas cun tissi da mieurs e da l'erosiun da la cuntrada.

Chatscha sut terra

Grazia a lur corp satigl e movibel pon omadus carmuns perseguitar lur butin principal, mieurs-sfuiagna e mieurs da guaud, sut terra. Questa metoda da chatscha ha l'avantatg ch'ella è pussaivla era l'enviern sut ina gronda cuverta da naiv. Mo tunnels da naiv che mainan en la rait dals passadis ston vegnir chavads.

L'appetit dals carmuns variescha adina. En nauschs onns da mieurs-sfuiagna maglian els pli savens mieurs da guaud, mieurs-sfuiagna cotschnas, utschels e mintgatant perfin capiergnas. Ma i para ch'er els sa disputan davart il gust: Entant che l'ermelin sa nutrescha bunamain mo da mieurs durant il temp da reproducziun da quels, ignorescha la mustaila questa «tratga» totalmain e maglia la mieur champestra pitschna. Mintgin ha ses gust!

Exposiziun speziala: Il Museum da la

natira dal Grischun en la Masanserstrasse 31 a Cuira mussa fin ils 26-01-2014 in'expoziun concepida dal Museum da la natira da Berna davart il tema «pitschens animals, gronds chatschaders: mustaila ed ermelin» (www.naturmuseum.gr.ch).

Vasta derasaziun

Omadus carmuns vivan per gronda part en l'emisfera dal nord: da l'America dal nord fin en l'Europa, en Sibiria ed en il Giapun. En la Nova Zelanda han ins colonisà omadus genres (per cumbatter il turment dals cunigls), entant ch'en l'Africa dal nord è sa derasada mo la mustaila.

En l'Europa sa cuvra il territori da la derasaziun. La mustaila n'è betg indigena mo en l'Islanda ed en l'Irlanda, l'ermelin percenter manca en l'Islanda ed en lieu pli bass da la region mediterrana.

Auta vegliadetgna per l'istorgia da la terra

Ils represchentants dals mustailids èn – tranter ils carnivors – parents cun ils urs ed ils chauns. Grazia a lur auta vegliadetgna «han els gi temp» da s'adattar a la vita en plantas, sin la terra ed en l'aua.

Sper ils dus gronds mustailids (tais e ludra) imponescha surtut la sutfamiglia dals carmuns pli pitschens, satigls, cun chommas curtas e cuas lungas e quai cun tschintg represchentants: numnadamain las duas fiernas ch'èn atgnamain dependentas dal raiver (fiernga alva e fiernga melna) e las trais uschenumnadas fierngas da la terra u fierngas spizalantas (telpi, ermelin e mustaila).

Il corp satigl e movibel da l'ermelin e da la mustaila pussibilitescha ad els dad ir a chatscha da lur butin principal, mieurs-sfuiagna e mieurs da guaud, en lur corridors, sut terra e perfin sut ina gronda cuverta da naiv.

FOTO SCHWEIZER JÄGER